

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREDI YA 12

XITSONGA: RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA (FAL)

PAPILA RA VUMBIRHI (P2)

HUKURI 2024

XILETELO XA MAKOREKETELO

TIMARAKA: 70

Xiletelo xa makoreketelo lexi xi na tipheji ta 11.

XIYENGE XA A: NOVHELE**NDZI NGO TINCIKI – FA Thuketana****XIVUTISO XA 1: XIKAMBELANTWISISO**

- 1.1 Emutini wa Ntekele.√ (1)
- 1.2 Hileswi a ku ri na nkosi wa Rice.√ (1)
- 1.3 William i vito ra Ntekele naswona Rice a a chava leswaku n'wana wa yena a nga tshuka a tekela mahanyelo ya Ntekele.√√ (2)
- 1.4 Hileswi a va teka va ri vahedeni hi ku va va xavisa byalwa.√√ (2)
- 1.5 Swiburukwana,√ swihembana,√ swintangwana.√
(Tinhlamulo timbirhi ntsena.) (2)
- 1.6 Hi swona, Ntekele a a lava leswaku vana va yena va hanya vutomi na ku rhandzana na vanhu lava yena a vonaka va antswa.

KUMBE

- A hi swona, mutswari un'wana na un'wana u navelela n'wana wa yena swa kahle, Ntekele na yena a a lava leswaku vana va yena va yisa xiyimo/ndzhuti wa ndyangu wa yena emahlweni.√√ (2)
- 1.7 lovile khale./C. (1)
- 1.8 A a nga ri na rito naswona a a nga swi koti ku tsundzuxa Ntekele loko a xanisa vana va yena, leswi endleke leswaku a tshama a karhatekile. (2)
- 1.9 Mukamberiwa u ta nyika mavonelo ya yena. Xik.: Swi fanerile hikuva i kokwa wa yena naswona a swi ta n'wi nyika ku rhula emoyeni.√√
(Amukela na yan'wana mavonelo lama twisisekaka.) (2)
- 1.10 A ndzi ta lulamisa vutomi bya mina hi ku kombela ku rivaleriwa na ku hanyisana kahle na vana va mina.√√ (2)
- 1.11 Jamboti.√ (1)
- 1.12 Jamboti a ri xigevenga.√/A a ri munhu loyi a swi kota ku rhandza hi rirhandzu ra ntiyiso.√
(Nhlamulo yin'we ntsena.) (1)

- 1.13 U tweriwile vusiwana hi baas Donder hikuva a n'wi ponisile ku dlayiwa hi Bull na Scarface lava a khomiwile na vona.√√ (2)
- 1.14 U komberile leswaku a tivisa mana wa yena hi ta ku khomiwa ka yena.√ (1)
- 1.15 Marito lawa ya kombisa leswaku a a ri eku xanisekeni swinene enyameni na le moyeni.√√ (2)
- 1.16 Mukamberiwa u ta nyika dyondzo leyi a yi kumeke: Xikombiso: Ndzi dyondzile leswaku loko u hanya hi vugevenga u hetelela u xaniseka no tisola.√√ (2)
- 1.17 Mukamberiwa u ta nyika nhlamulo ya yena. Xik.: U heleriwe hi tshembo a tlhela a tilan'wa, u vona lexi nga n'wi salela ku ri rifu ntsena. √√ (2)
- 1.18 Nkulukumba Ntekele a ri na ntlimbo wa le ndzeni lowu a nga tivangela hi ku va a bile Mpfuleni, ku tekela vanhu ehansi hi ku va vula vahedeni, ku rhandza rifumo ngopfu, matimba no fundzhiwa.√√ (2)
- 1.19 Ya na nkoka wo tiyisisa ntikelo wa ndlela leyi Jamboti/mutsari a rhandza Manayila/mutsaleriwa hayona.√√ (2)
- 1.20 Marito ya Ntekele ya hundzukile xikhovolelo hikuva emakumu Ntekele u heleriwe hi rifumo ra yena hi ku va a tshweriwile hi mabazi na mali yi hela, kutani a sungula ku nwa byalwa a tlhela a nga ha yi na le kerekeni.√√√ (Amukela na tin'wana leti twisisekaka.) (3)

NTSENGO WA XIYENGE XA A: 35

XIYENGE XA B: NTLANGU

BYOKOTA MADLAYISANA – MM Marhanele

XIVUTISO XA 2: XIKAMBELANTWISISO

- 2.1 Emutini wa n'anga Mavundza.√ (1)
- 2.2 A vona Makhanana a nga n'wi xewetangi ku fana na masiku.√√ (2)
- 2.3 Selina.√ (1)
- 2.4 delela./B√ (1)
- 2.5 A a ri ndhuna.√ (1)
- 2.6 Hi ku a twile mahungundlela ya leswaku Makhanana u rhandzana na vavanuna van'wana.√√ (2)
- 2.7 Makhanana u tsandzekile ku tshama endlwini na van'wana laha a ku ri na nuna wa yena, a landza Gezani le handle. √√ (2)
- 2.8 U vulavula na Makhanana hi ta vuxaka bya vona emahlweni ka manana un'wana.√√ (2)
- 2.9 A a karhatiwa hi vukona bya Mathebula hi ku a nga ha koti ku hlangana na Makhanana.√√ (2)
- 2.10 Hikokwalaho ka swiendlo swa yena swo biha.√ (1)
- 2.11 Mukamberiwa u ta nyika nhlamulo ya yena. Xik.: A byi nga ri bya ntiyiso, Mavundza a fanerile a nga chelelangi Gezani xiganama. A va fanele va hambanile na Makhanana.√√√ (3)
- 2.12 A a ntshuxekile hi ku tiva leswaku Mathebula a ri mubohiwa entsindza hikuva a pharekiwa hi nandzu wo dlaya Gezani.√√ (2)
- 2.13 N'wa Ximange, √ N'wa-Chovolo√na N'wa-Rimbelule.√ (Tinhlamulo timbirhi ntsena.) (2)
- 2.14 Ya hundzukile xikhovolelelo hikuva Mavundza na Makhanana va hetelele hi ku khomiwa hi malandza ya hosi Magamana.√√ (2)
- 2.15 U vula hileswi Mathebula a nga si voniwaka nandzu hi ku hetiseka.√√ (2)
- 2.16 U vula leswaku loko nandzu wa ku dlayiwa ka ndhuna Gezani Maluleke wu nga si fika emakumu a nga ha voniwa nandzu na yena.√ (1)
- 2.17 U n'wi rivalerile Makhanana leswaku a nga dlayiwi a tlhela a n'wi tshika tanihi nsati wa yena. √√ (2)

- 2.18 Vanhu va fanele ku tshembeka eka lava va rhandzanaka na vona va tshika ku rhandzana na vanhu vo tala hi nkarhi wun'we.√√ (2)
- 2.19 Mukamberiwa u ta nyika nhlamulo ya yena leyi twisisekaka. Xik.: A hi endlelo ra kahle, tanihileswi timhaka ta vona ta ha ri ku emilon'weni ya vanhu na le ka hosi Magamana, na Mathebula wa ha ri mubohiwa. √√ (2)
(Amukela na tin'wana tinhlamulo leti twisisekaka.)
- 2.20 Mukamberiwa u ta nyika nhlamulo ya yena leyi twisisekaka. Xik.: Ku rhandzana ka Makhanana na Mavundza swi vangile rifu ra Gezani.√/
Mathebula u tekeriwa nsati a tlhela a lumbetiwa hi ku dlaya Gezani.√/
Ndyangu wa Mavundza wu twisiwa ku vava hi ku dlawa ka yena√/ N'wa-Ridonga na yena u khomisiwa tingana hi n'wana wa yena./N'wa-Rimbelule u nyenyiwa hi nuna.√ (2)
(Tinhlamulo timbirhi ntsena.) [35]

KU DYELA NYAMA EMATLUKENI – DJ RISENGA

XIVUTISO XA 3

- 3.1 A a bihile emirini. (1)
- 3.2 Mabalana./B.✓ (1)
- 3.3 Hileswi a hlwerile ku va hlamula eka leswi a a va tshembisile swona.✓✓ (2)
- 3.4 A a kota ku vona swihoxo swa Ma'am Joyce a tlhela a kota ku n'wi tshinya.✓✓ (2)
- 3.5 A ri na vutivi bya vuenti bya timhaka ta mahakelelo ya mali ya phenxeni hambileswi a nga tirhi eka xiyenge xa swona.✓✓ (2)
- 3.6 A nga ha tekeleli nuna wa yena enhlokweni.✓ A a cince mahanyelo a nwa byalwa na ku ambala hindlela yo ka yi nga amukeleki.✓ A a vona ndhawu ya ka Siyandhana yi ri ehansi.✓
(Tinhlamulo timbirhi ntsena.) (2)
- 3.7 Mukamberiwa u ta nyika nkongomelo wa yena. Xik.: Mali ya hela loko u nga yi hlayisi.✓✓ (2)
- 3.8 I wa ku va Ma'am Joyce a ri na xihundla mayelana na mali ya phenxeni ya yena./Ma'am a sindzisa leswaku va rhurha eka Siyandhana.✓✓ (2)
- 3.9 Mukamberiwa u ta nyika nhlamulo ya yena. Xik.: A hi lebyi akaka, hikuva a va ambala hindlela yo ka yi nga amukeleki na ku nwa byalwa, va hlanta va tlhela va nga tshinyani.✓✓✓ (3)
- 3.10 Eka Siyandhana.✓ (1)
- 3.11 Hileswi n'wana a a fana na tata wa yena Piet.✓✓ (2)
- 3.12 Hileswi a nga amukeli maendlelo ya Vukosi na Piet ya ku tshama swin'we va nga tekanangi.✓✓ (2)
- 3.13 I xivutiso lexi nge, 'kasi hi ta eku etleleni' ku kombisa ku hlamala✓ na ku ta a nga longangi mpahla yo cinca.✓ (2)
- 3.14 Xilavi i nchumu lowuntsongo lowu welaka laha wu nga lavekiki ngopfungopfu ka swihalaki, Xilavi na yena a nghenelela no vutisisa timhaka leti nga n'wi laviki. Xik.: U vutisa Piet masiku ya ku ntshuxeka ka Vukosi.✓✓
(Amukela na tin'wana tinhlamulo leti twisisekaka.) (2)
- 3.15 Vhakisa a a hlonipha muti wa Piet hambiloko a vona Xilavi a susumetile Vukosi a nga n'wi holovisangi kasi Ma'am Joyce a nga hloniphi muti wa Piet, u hlamula Vhakisa hi ku pitsula, na maambalelo ya yena a hi lawa ya amukelekaka.✓✓
(Amukela na tin'wana tinhlamulo leti twisisekaka.) (2)

- 3.16 A a ehleketa leswaku vanhu lava tshamaka etisababini va na mali yo tala naswona a va pfumali nchumu.√ (1)
- 3.17 Mukamberiwa u ta nyika dyondzo ya yena. Xik.: Ndzi dyondzile leswaku evuton'wini i swa nkoka ku titsongahata, ku tiyisela na ku lehisa mbilu.√√ (Amukela na tin'wana tidyondzo leti twalaka.) (2)
- 3.18 Mukamberiwa u ta nyika nhlamulo ya yena. Vito ra tsalwa i 'Ku dyela nyama ematlukeni,' leswi vulaka ku tlanga hi nkateko lowu u wu kumeke. Eka tsalwa Ma'am Joyce u kumile mali ya phenxeni a yi dyisa vusopfa yi hela leswi swi fambelanaka na tsalwa.√√ (Amukela na tin'wana tinhlamulo leti twalaka.) (2)
- 3.19 Mukamberiwa u ta nyika vonelo ra yena. Xik.: A hi xikombiso xa kahle hikuva mudyondzisi u fanele ku va xikombiso xa kahle eka vadyondzi na le rixakeni hi maambalelo na matikhomelo. √√ (Amukela na yan'wana mavonelo lama twisisekaka.) (2)
- [35]

NTSENGO WA XIYENGE XA B: 35

XIYENGE XA C: SWIRUNGULWANA/SWIHUNGWANA

XA MUGANGA – SJ Malungana na KA Khosa

XIVUTISO XA 4

4.1 'TIKO RA PFUMA' – SJ Malungana

- 4.1.1 Khutla- Carol ✓
Rihlampfu – Sydney. ✓ (2)
- 4.1.2 Carol Khutla- Xinghezi. ✓
Sydney Rihlampfu – Matimu. ✓ (2)
- 4.1.3 Mbuyelo wa le henhla eka ntangha nkombo na khume. ✓✓ (2)
- 4.1.4 Khutla a a ri munhu wo tirhandza, a rhandza vadyondzi na ku tikahtela ntirho wa yena. ✓✓ (2)
- 4.1.5 I ku khitikana ka vana va huma etindhawini to hambanahambana va ya dyondza tinsimu eka vadyondzisi lavambirhi./Iku va vana va miganga yo hambanahambana se va sungula ku yimbelela tinsimu ta va Manella na Sisololo. ✓✓ (2)
- 4.1.6 A va huma eka Muyexe. ✓ (1)
- 4.1.7 madyambu./C.✓ (1)
- 4.1.8 Vanhu lavo rhandza timhaka ta vanhu a va sungurile ku va ehleketelela swo huma endloleni. ✓✓ (2)
- 4.1.9 Xitumbelelana xa kona a va endla onge va hungasa vana hi mintlangu na tinsimu kasi a va va dyondzisa swa tipolitiki. ✓✓ (2)
- 4.1.10 Mukamberiwa u ta nyika mavonelo ya yena. Xik.: A ku ri mhaka ya kahle hikuva a va va pfula miehleketo va sungula ku va na vuxiyaxiya eka timhaka ta tiko leri va hanyaka eka rona.

KUMBE

- A ku nga ri mhaka ya kahle hikuva van'wana vadyondzi a va ta hetelela va khomiwile na ku kavanyeteka eka tidyondzo ta vona. ✓✓ (2)

4.2 'NDLELA YA U'NWANA NA UN'WANA' – KA Khosa

- 4.2.1 Mathangi Madonoro.√ (1)
- 4.2.2 Madonoro a a ri muthori wa Bafana./Bafana a a tirha eka Madonoro ku chayela xibazana.√ (1)
- 4.2.3 Mapheto a khomeriwa ku va a vile na xiave eka ku tlhaviwa ka Madonoro hi tlhari etsolweni.√√ (2)
- 4.2.4 Hikuva a a tlhavile muthori wa yena etsolweni hi tlhari.√√ (2)
- 4.2.5 Rifu ri langutane na vanhu hinkwavo./Munhu un'wana na un'wana u ta fa.√√ (2)
- 4.2.6 Ya yelana hikuva eka xihungwana ku kombisiwa mafu ya vanhu va swiyimo swo hambanahambana ku nga vo fuma na swigevenga swo fana na Mapheto.√√ (2)
- 4.2.7 A hlundzukile swinene, a hlundzukisiwa hi ku deleriwa hi Mapheto na ku va a chikisile vanhu lava a va khandziyile xibazana xa yena.√√ (2)
- 4.2.8 Mapheto.√Timhaka hinkwato ti humelela ehenhla ka yena.√√ (3)
- 4.2.9 Mukamberiwa u ta nyika mavonelo ya yena. Xik.: Mfumu/Ndzawulo ya Vutlleketli yi fanele ku lawula bindzu ra mabazi na swibazana.√√ (2)

NTSENGO WA XIYENGE XA C: 35

XIYENGE XA D: VUTLHOKOVETSERI – KG Baloyi

XIVUTISO XA 5

5.1 'WANSATI' – KG Baloyi

- 5.1.1 Xitlhokovetselo lexi xi vulavula hi wansati wo saseka kambe a ri na mahanyelo yo biha lama holovisaka maxaka na vanghana.√√ (2)
- 5.1.2 Ku tshikeleriwa mhaka ya mahanyelo yo biha lawa wansati a nga na wona. √√ (2)
- 5.1.3 Ku ala ku twisisa./ku ka u nga pfumeli ku cinca maendlelo kumbe mikhuva leyi u nga eka yona. √√ (2)
- 5.1.4 A tiphina hi ku hlalela vavanuna loko va endla swilo swo paluxa ku pfumala vutlhari ku nga ku n'wi lwela. √√ (2)
- 5.1.5 Kwakwa ra sekwa mavonelakule. √√ (2)
- 5.1.6 Ku xanisa swinene/ku twisa ku vava ngopfu.√√ (2)
- 5.1.7 hlamala./A.√ (1)
- 5.1.8 Mukamberiwa u ta nyika nhlamuselo ya yena. Xik.: Ya paluxa thoni yo venga wansati.√ Marito 'vumbabva, midoro na riyada' i marito yo tseketsela wansati loyi ku vulavuriwaka hi yena, leswi kombaka leswaku wa n'wi venga. √ (2)
- 5.1.9 Mukamberiwa u ta nyika mavonelo ya yena. Xik.: Xi na xihlawuhlawu xa rimbewu hikuva xi kombisa vavasati va ri vanhu va mahanyelo yo biha.

KUMBE

A xi na xihlawuhlawu hikuva xi kombisa mahanyelo yo biha ya vavasati na maphuntelo ya vavanuna.√√√ (3)

5.2 'NDZI TSAKISA MANI?' – KG Baloyi

- 5.2.1 Xitlhokovetselo lexi xi vulavula hi munhu loyi a ringetaka ku tsakisa vanghana hi swiendlo swo hambanahambana kambe va nga tsakisiwi hi nchumu eka swona, laha emakumu a tibohaka ku tshika a endla leswi tsakisaka Xikwembu.√√ (2)
- 5.2.2 Xi kombisa ku hela matimba/ku karhala ku endla swilo hi xikongomelo xo tsakisa van'wana.√√ (2)
- 5.2.3 'Loko ndzi tsitsingela mahwiri.'√√ (2)

- 5.2.4 Yi vumba xifaniso xa le miehleketsweni xa munhu loyi a khuvuriwaka hi Mufundhisi hi ku n'wi chela mati enhlokweni.√√ (2)
- 5.2.5 matilo/D.√ (1)
- 5.2.6 Vanhu lava a rhandzanaka na vona exihundleni va nyangatseka loko a sungula ku nghena kereke.√√ (2)
- 5.2.7 Swi tshikelela ku twa ku vava emoyeni/ ku kayakaya. √√ (2)
- 5.2.8 Xi lemukisa khombo ro hanyela ku tsakisa vanhu van'wana wena u tisiya endzhaku.√√ (2)
- 5.2.9 Mukamberiwa u ta nyika mavonelo ya yena. Xik.: Swa tshembisa u ta tshama ka swona hikuva u tikomba a tiyimiserile a tlhela a hlambanya leswaku u ta tirhela Xikwembu.

KUMBE

A nge tshami hikuva u toloverile mahanyelo lama a hanyaka wona a nga tikuma a kanganyiseka a tlhelela endzhaku. √√ (2)

NTSENGO WA XIYENGE XA D: 35
NTSENGO WA TIMARAKA: 70